

The Walled Garden. An interview with Professor Bernard Lewis

With special thanks to Mrs. Annamarie Cerminaro, to the Department of Near Eastern Studies Princeton University, and to H. for lasting friendship in a world that smiles not often!

*University of Princeton
Department of Near Eastern Studies
Princeton, October 29th, 2003*

“In the first year of the reign of Cyrus king Cyrus commanded that the house of the Lord at Jerusalem should be built again, where they do sacrifice with continual fire.” First Book of Esdras - Chapter 6:24

“Persians abhorred the *drauga*, the *lie*, and taught their children the *arshta*, the *absolute loyalty*.”

In ‘La Voie Royale des Perses’, by Victor Von Hagen⁶

“I think God smiles on them [Turks] more than us,” she says, asking to be identified only by her nickname, lest she invite trouble from the police. “Because there it is by choice, and here it is by force”.

Nahid, a 31 year old unemployed...
Hundreds of miles from the elite, international neighborhoods of Tehran.
In ‘A Ride on Winds of Change’, by Steve Coll.
Washington Post, November 8th, 2003.

Professor Bernard Lewis, the Cleveland E. Dodge Professor of Near Eastern Studies, Emeritus, at Princeton University, kindly greeted me in his home town. What follows is the result of an afternoon chat where he narrated aspects of the history and present time of my country.

To the Old Man of Princeton, we shall remain grateful.

Parham: On one side, we have the rapidly modernizing Orient, on the other hand, the modern west⁷. In between, a black hole called the world of Islam...

⁶ Collection ‘Les Premiers Matins du Monde’, dirigée par Christian Bernadec, édition Française France-Empire, Paris 1981.

⁷ The Crisis of Islam, by B. Lewis, Modern Library Edition, New York, 2003, page 4.

Bernard Lewis: this is becoming a matter of increasing concern for the people in the Middle East. They have been aware for a long time that they have been overtaken by the previously despised 'barbarians' of Christian Europe. Now, they are becoming aware that people who, half a century ago, were far behind them are now ahead of them. There is an Egyptian writer, Abdullah Nadin, who, in the late 19th century, wrote an essay in which he asks the question: "why is it that Europe is advancing and the Muslims are falling back?" In response, while dismissing various reasons, he asserts that only the West is ahead of us and India and China are far behind the Muslim world which, in his opinion, remains ahead of the Orient. This is no longer true. I also remember chatting with a Syrian professor who was saying that there are now more than 250 universities in the Arab world...

Parham: ...that's not a lot...

Lewis: well! It's quite a lot. Nearly every one of them has a school of engineering. Between them, they turn out hundred of thousands of diplomed engineers. But, when an Arab government wants to do anything really sophisticated, they have to bring in contractors from outside. In the past, they used to bring in contractors from Europe or America. Now they bring them in from Korea. This is a country which 50 years ago was half a millennium behind the Arab Islamic world! They were just emerging from feudal, colonial servitude. Within half a century, the Koreans have caught up with the modern West and are light years ahead of the Islamic Middle East. So, this raises a very agonizing question...

Parham: this seems to me to be disequilibrium on a global scale, that is to say, the West is modernized, the East is rapidly modernizing and, in between, you have something that, the least to say, is resisting this global trend. This disequilibrium can drag on for how long?

Lewis: I don't know! I am a historian. I deal with the past, not with the future. What you can reasonably ask a historian is not to predict the future, but to formulate alternatives. What are the possible futures? Which ways might things go? There it seems to me that there are basically two such alternatives. Both have their representatives all over the Middle East. Clearly, the crisis of Islam⁸ results from the impact of the West. I don't think anyone could dispute that. Let me put it differently: they wouldn't be aware of any crisis; they wouldn't know that anything was wrong if it were not for the comparison with the West. You know, people can be very comfortable when things are going badly provided they don't know about it. Now, what changed the perception? Modern communications did. In the past, ordinary people just didn't know. Now they know. They know and see that theirs is a failed society, compared with the Western world, and now, with other parts of the non-Western world as well. Colonialism certainly is an important element. But, compare the different kind of colonies. Aden was a crown colony and so were Singapore and Hong Kong. Look at the difference between Aden, on the one hand, and Singapore and Hong Kong on the other, with the same colonial power, the same

⁸ Cf. *The Crisis of Islam*, by Bernard Lewis, Modern Library Edition, New York, 2003.

colonial rule, and the same colonial experience. A more dramatic example is that of India. The British Empire's colonial rule in India came to an end in 1947. India was partitioned at that time into two countries: India and Pakistan. India was a secular republic while Pakistan was an Islamic republic. The historical experience is practically identical: the same colonial power, the same colonial rule, the same colonial administration, and even the same pre-colonial history, ethnic and cultural conditions! But, look how different the developments have been. Broadly speaking, there have been many discussions on this larger issue among Muslims. It began, as far as I know, in Turkey. For a very good reason, because the Turks were, so to speak, at the forefront, being in the immediate contact with Europe and having suffered the first modern defeat in the hands of Europe. The loss of Spain in the Middle Ages was remote and peripheral, and had little impact in the heartland of Islam. The defeat of the previously invincible Turks was nearer home, and affected the major Islamic power of the time. So, they knew. The debate begins 300 years ago. It begins in the political and military elite of Turkey and gradually spreads to other layers of the population in Turkey and from there to other countries in the region. Broadly speaking, there are two approaches to this question. There are those who say that we have been falling behind the modern world and the remedy is to modernize. This has been the line of Turkish reformers, of Ataturk and others like him in other countries. The other view is the exact opposite. They say that our bad situation is because we have imitated the ways of the infidels. We have abandoned our authentic traditions. We abandoned the religion which God gave us. Instead, we have brought in foreign rules, foreign ways, and foreign customs. And the remedy is islamization, or re-islamization if you like. These are the two broad categories. Obviously, there are many sub-varieties in each one of them and there are various compromises between the two of them. It is not a clear, contrasted choice between modernization and anti-modernization because many of the modernists have a religious component and many of the islamists have a modernist component. But, obviously, the dominant feature in each is quite different and very contradictory. Recently, there are signs, for the first time, of an awareness in important parts of the Islamic world that things are going badly wrong. You have seen these reports prepared by a committee of Arab intellectuals...

Parham: ...the Arab Human Development Report, by the UNDP⁹?

Lewis: yes, and this is quite remarkable, this degree of self-criticism, self-analysis, and awareness of the various aspects of what is going wrong, which I found a hopeful sign. Naturally, people tend to blame outsiders or someone else, and it is not specific to Middle Easterners but a human natural response. But, out of control it becomes a very dangerous one. In this report, for the first time there is clear self-criticism. One of the tendencies on both sides is to blame the West for their predicaments, and talk about imperialism and colonialism and so on...I have several comments on that. What does imperialism mean? Well! Imperialism means 'you rule us', if 'we rule you' that's perfectly all right! When the Muslims conquered Portugal and Spain and southern Italy and invaded southern France, that was good and it wasn't imperialism! When the Turks conquered Anatolia and Constantinople and parts of Eastern Europe and laid siege to Vienna, that wasn't

⁹ [Arab Human Development Report 2003, UNDP.](#)

imperialism. That was good! When the Europeans counter-attacked and drove them out and followed them to where they had come from, that is imperialism! Well, life is not quite as simple as that! If one limits the term imperialism to direct rule, then one observes curious things. For example, in the Arab East, since the Arab West is different, colonial rule began after the first World War, when the Ottoman empire was finally defeated and destroyed and its territories partitioned between the victorious allies, Britain and France. And it ended after the Second World War, when these countries became independent and the French and the British left. So the whole period of colonial rule in the Arab East is a little more than a quarter of a century...

Parham: ...which is not very long...

Lewis: not very long! What went wrong¹⁰ began before they arrived and continued at an accelerated pace after their departure. So, it is not a sufficient explanation. While the imperialists did some bad things, they also did some good things, like setting up schools and universities and building infrastructure and so on...One can not entirely acquit the West's responsibility. Not through imperialist rule, because imperialist rules were generally very cautious and very conservative. It was the enthusiastic westernizers in the Middle East, people like the Ottoman Sultans, Selim III and Mahmud II, Mohammad Ali Pasha in Egypt, and various rulers in Iran...they were not imperial rulers. They were fully independent ruling their countries but introducing western ways and techniques...It seems to me that this was a disaster...

Parham: ...the pace of it?

Lewis: the pace and the manner. What it did was twofold. First, it greatly increased the power of the ruler. I think you know that in the traditional Muslim state the ruler is an autocrat indeed. Islamic traditional rule is authoritarian. But it is not despotic, it is not a dictatorship. There is always consultation. There is very strictly in Islam the notion that the ruler is subject to the law and not above the law. He is bound by the Sharia no less than the humblest of his slaves. There are also, in the law itself some restrictions on the sovereign power, what the ruler may and may not command. Not only that, but the authoritarian rule of the Sultan, or the Shah or whoever, was also limited by the law and tradition and by the existence of other elements in the society who acted as a sort of brake. You have the merchants classes, the bazaars in the cities, the gentry in the countryside, the military establishment, the bureaucratic establishment, the religious establishment, the landlords... This is not democracy, in the modern western sense. But it is a limitation on autocracy, a system which is very far from dictatorship or despotism. Authoritarian, yes, but with an important element of consultation and consent. As you know, in the Islamic political tradition consultation is very important. And the idea of being under the law is very important. The Koran says "obey your rulers". But the prophet is quoted as saying: "there is no obedience in sin." When the ruler orders something which is sinful, then there is no duty of obedience. There is a duty of disobedience. There is another Hadith: "no obedience to the creature against the Creator."

¹⁰ [What Went Wrong: the Clash Between Islam and Modernity in the Middle East](#), by Bernard Lewis, Oxford University Press, New York 2002.

So, you do have a concept of limited government under the law. We have evidence of this in 1786. The French ambassador in Istanbul, Monsieur le Comte de Choiseul-Gouffier, 3 years before the French Revolution, wrote a letter to his masters in Paris explaining why things are moving slowly. He says, here it is not like in France where the King is master and does what he pleases. Here, he says, the Sultan has to consult, with the current and even retired previous holders of high offices, with prominent people, and son on...he was referring to the system of 'mushavereh'¹¹. What happened with modernization is that it gave the ruler far greater power that he had in the past. He communicates by telegraph, which gives him direct communication with his governors and his garrisons. He can send troops by rail or by mechanized transportation...

Parham: ...he can disintermediate previous consuls...

Lewis: right. Not only that, but at the same time, the previous intermediate powers are being either weakened or eliminated. They are no longer independent elements in society as they used to be and are now under strict government control. The Sultan or the Shah or whoever it is does really whatever he pleases. This is getting worse and worse and worse...today, even any small dictator in a small country has far greater power than Suleiman the Magnificent, or Harun al Rachid or Nader Shah...it is an evil effect as I said, this reinforcement of the sovereign power and the elimination of the limiting powers. So for the first time in Islamic history, you get real dictatorship, despotism that didn't exist before. So, when they blame the West, they are not entirely wrong. But, they are wrong in blaming it on imperialism, because imperialism didn't do that. It was their own rulers, on their own free choice, trying to imitate the West, who brought this evil. That's the important point.

Parham: sort of a collateral damage of an otherwise necessary modernization process?

Lewis: yes!

Parham: because you had to reform the land and give power to the peasant...

Lewis: but they didn't give the power to the peasants. They gave power to the central government! There was this British naval officer, named Slate, who traveled extensively to the Middle East in the 19th century. He was attached to the Ottoman navy as an adviser with the title of 'Mushaver Pasha'! And he wrote some fascinating books. In one in particular, he talks about what he calls the 'new nobility'. There was the 'old nobility' who lived on their estates. Their authority derived not from the Sultan but from the traditional recognition. He (Slate) says that the 'old nobility' is gradually being eliminated and replaced by a 'new nobility' in the service of the state. Officials, bureaucrats and soldiers exercising the Sultan's power. And he has a very dramatic formulation on it. He says, "The old nobility lived on their estates; for the new nobility, the state is their estate"! So, when they blame the West, they are being unjust. When they blame westernization, they have a good deal of justification. You must remember that we are not talking a Hitler or Stalin type of colonial rule. I give you an example. We all have

¹¹ Arabic word for 'consulting'.

tremendous admiration for Gandhi and for his successful struggle to win independence for India from British rule. But he was able to do that because he was dealing with a democratic imperial power. Gandhi wouldn't have lasted a week against a Hitler or a Stalin, or Saddam Hussein. It is important to bear this in mind.

Parham: identity and alterity are related in such a way that who I am is also defined by the quality of my interlocutor...

Lewis: yes! And there is yet another accusation, what they call 'puppets'. Old style colonialism is now gone. This ended decisively with the collapse of the Soviet Union, the last of the colonial powers, a classical European imperialism, ruling over vast areas of Asia and subjecting Muslims people to their rule. And the Muslim world carefully avoided taking notice of this (Soviet) imperialism. They were much more hostile to Islam than any of the Western powers, which tended to be rather protective. What is happening now, is rule by native tyrants. But, as many Muslim see it, these are being ruled by 'puppets' of the West. Which more and more now means of the United States, since the rest of the West hardly matters. You had a classical example of this in Iran where the Shah was seen as 'a western puppet'. But look at what they got instead!

Countries in the Middle East, in terms of their attitude towards the United States, can be divided into three groups. You have countries with bitterly anti-American regimes and therefore strongly pro-American populations, notably Iran and to a remarkable extent also Iraq. Then you have countries with officially pro-American regimes, like Egypt and Saudi Arabia, and therefore anti-American populations. And finally, you have countries where both the population and the government are friendly, i.e., turkey and Israel. And these are the only two countries where the governments are freely elected and can be removed by elections and thus represent the population.

Parham: How do you see Iran shaped by history?¹²

Lewis: there are two ways in which people are shaped by history. One is the reality and the other is the perception. What people see may be very different. There are very different ways of seeing and presenting the same history. I think Iran has played an enormously important role in the history of the whole Middle East and indeed of the world. There are some specific things that one can document. For example in religion, most of the ancient Middle East was idolatrous. They worshipped many gods in the form of many idols and some of them are quite nasty! There were only two peoples who departed from that, Israel and Iran. And that is why they immediately recognized each other. If you look at the Hebrew Bible, the Old Testament, whose books do not normally speak very kindly of many rulers of the region, Cyrus is acclaimed as God's anointed. And the government of Cyrus was very helpful to the Jews to return to their homeland. I think the basic reason for this is mutual recognition that they had the same kind of religion, not polytheist, not idolatrous. The Iranian form is more dualist but still the same basic principle. There is mutual recognition and mutual respect. There is one thing that is very clear, and that is if you compare pre-exilic Judaism and post-exilic Judaism, the

¹² The revolt of Islam, by B. Lewis. New Yorker, issue 2001-11-19

signs of Iranian influence are manifest. We can do this fairly easily because we have the books in the Old Testament before and after the exile. The ones that are written after the exile show clear signs of Iranian influence. No doubt about it. There are some basic Iranian ideas. One could argue that Christianity is the result of Iranian impact on Israel. Christianity emerges from Judaism, although with certain differences. Some of these differences can be identified in Iranian terms. For example, the whole idea of an ‘after-life’, that of ‘punishment and reward’, the idea of ‘temptation’...are of Iranian roots. There are even Iranian words in the Old Testament, like ‘pardes’¹³. So the religious element is very important in this history. When Islam came, it didn’t take Iranians very long to develop their own brand of Islam. I found the situation of the Iranians very similar to that of the English in certain respects. Take the language for instance. The Romans conquered the whole Western Europe and their language still survives in derived forms in Spain, Portugal, France, Italy, but not in England. The Anglo-Saxon English is very much like Persian in this respect. In Persian you have an enormous Arabic vocabulary, but you have the basic Iranian structure. In English you have an enormous Latin vocabulary, but the basic structure is Anglo-Saxon. The British also became Christian at a very early date but they too developed their own brand of Christianity!¹⁴ Iran also has an enormous cultural impact on the Turks, east and west, and to the south to the Indo-Pak peninsula. Chronologically, Persian is the second language of Islam, after Arabic and in many parts of the world it is chronologically second, but practically first!¹⁵ Yet another important point is in Iran’s enormous contribution to the whole business of communication. They (Iranians) developed the first network of (postal) couriers and relay stations. The ancient Greek visitors comment on it with admiration since there was nothing like it. Iranians certainly introduced the stirrup –*Rekâb*- to the Middle East. They either invented it or learned it from the steppes people but as far as we know Iranians introduced it to the Middle East. The Greek, the Romans, none of the ancient civilizations of the Middle East had it. And when you think how important the stirrup is both in riding and in war, a rider with the stirrup becomes the battle tank! You could carry out mounted charges with lances, which you couldn’t without the stirrup. You would just be pushed off your horse! It also made possible the whole courier system. It is one of the major inventions in human history¹⁶.

¹³ Paradise, Middle English *paradis*, from Old French, from Late Latin *paradisus*, from Greek *paradeisos*, garden, enclosed park, paradise, from Avestan *pairidaeza-*, enclosure, park

¹⁴ “There are interesting parallels between the Norman conquest of England and the Arab conquest of Iran—a new language, created by the breakdown and simplification of the old language and the importation of an enormous vocabulary of words from the language of the conquerors; the creation of a new and compound identity, embracing both the conquerors and the conquered.” From “The Iranians” by Bernard Lewis published in 2001 by Tel Aviv University’s Mushe Dayan Center.

¹⁵ “In a sense, Iranian Islam is a second advent of Islam itself, a new Islam sometimes referred to as Islam-i Ajam. It was this Persian Islam, rather than the original Arab Islam, that was brought to new areas and new peoples: to the Turks, first in Central Asia and then in the Middle East in the country which came to be called Turkey, and of course to India. The Ottoman Turks brought a form of Iranian civilization to the walls of Vienna.” From “The Iranians” by Bernard Lewis published in 2001 by Tel Aviv University’s Mushe Dayan Center.

¹⁶ The Royal Road: according to the Greek researcher Herodotus of Halicarnassus (fifth century BCE) the road that connected the capital of Lydia, Sardes, and the capitals of the Achaemenid empire, Susa and

Parham: like the wheel!

Lewis: yes! Like the wheel...

Parham: Islamic religious law, or the Sharia, deals in some detail with matters of war to the extent that it even regulates the types of weapons that may be used.¹⁷ Is the acquisition and use of a nuclear device, precluded by the theocrats of Tehran as anti-doctrinal, conceivable in such a pragmatic doctrine?

Lewis: the literature of Islamic law is vast. There are many different schools of law which often give quite different rulings on the same question. Since Jihad is seen as an obligation imposed by Sharia, it is therefore regulated by Sharia. All the text books of Sharia contain at least a chapter on the conduct of war. Generally speaking, the tendency of the jurists is quite strict in regulating what may or may not be done in war. They are against weapons of indiscriminate slaughter. For example, in discussing sieges, many of the jurists disliked the weapon that was used in siegecraft, such as the catapult. They are generally against the killing of non-combatants, which means, in particular, children, women, and the elderly. That is the majority view although there are differences. But, Hanbali jurists, the basis of Wahabi Islam, tend to be much more ruthless. Their line essentially is "à la guerre comme à la guerre", without worrying much about mass slaughter. For example, they discuss chemical weapons, poison-tipped arrows and poisoning water supplies. But the overwhelming majority of the jurists forbids this. Today, what is much in question is suicide. The classical Islamic literature is overwhelmingly against suicide. Suicide is forbidden, it is a sin. Anyone who commits suicide would go to eternal damnation. And the punishment in hell would consist on the eternal repetition of the act of suicide. If he hangs himself, there is an eternity of choking. The opposition to suicide is so strong that they even discuss whether it is permissible to attack against overwhelming odds, in other words, to attack when attacking means certain death. The Hanbali jurists permit this provided it is in the service of Islam and for the good of the Muslims. Quite recently, in the mid to late 20th century, you have Wahabis who even go a step further by allowing a man to die by his own hands. Previously, the unanimous view of the Muslim jurists held that you may go to a certain death in battle,

Persepolis. From cuneiform texts, other royal roads are known. Herodotus describes the road between Sardes and Susa in the following words: "As regards this road the truth is as follows. Everywhere there are royal stations with excellent resting places, and the whole road runs through country which is inhabited and safe". At Persepolis, many tablets were found that refer to the system of horse changing on the Royal road; it was called *pirradaziš*. Herodotus describes the *pirradaziš* -for which he uses another name- in very laudatory words: "There is nothing mortal which accomplishes a journey with more speed than these messengers, so skillfully has this been invented by the Persians. For they say that according to the number of days of which the entire journey consists, so many horses and men are set at intervals, each man and horse appointed for a day's journey. Neither snow nor rain nor heat nor darkness of night prevents them from accomplishing the task proposed to them with the very utmost speed. The first one rides and delivers the message with which he is charged to the second, and the second to the third; and after that it goes through them handed from one to the other, as in the torch race among the Greeks, which they perform for Hephaestus. This kind of running of their horses the Persians call *angareion*." In Livius, Articles on Ancient History, at http://www.livius.org/ro-rz/royal_road/royal_road.htm

¹⁷ cf. reference 5.

for your cause, but under no circumstances may you die by your own hands. If I were a Muslim believer committing suicide, I would want to know whether I would be going to eternal virgins or to eternal self-explosion! Unfortunately, they did not know their own religion very well. There is a story on this. Do you know what a 'Hadith Qudsi' is?

Parham: no!

Lewis: 'Hadith Qudsi' is where the prophet quotes God directly. There was a man who was a brave loyal fighter in the Islamic cause, the Jihad. In the battle he was wounded mortally. There was no hope that he could recover. But he was dying slowly and painfully. So he took his sword and killed himself, to shorten the pain. Then, God said: "my servant has preempted me. He will go to hell and not to heaven." He shall not enter paradise. So, even from an Islamic point of view there is a lot of distortion and misrepresentation in the case of the suicide bomber.

Parham: Attributed to the Prophet, a hadith says: "There is no obedience in sin". "Then the duty of obedience is replaced by a duty of disobedience".¹⁸ If the strategy of non-violent civil disobedience succeeds in Iran, in bringing down a tyrannical oligarchy, wouldn't it set a fantastic precedent not just for the region but the entire Muslim world?

Lewis: yes, it will. And I am told that in Iran it is possible. No need for a military operation. Iranian people can do it, with a little help and encouragement. Am I right in thinking that the overwhelming majority of the population is against the regime?

Parham: yes they are. Professor Lewis, my last question pertains to the future relations between Israel and a free Iran. How do you see the potential for such relations and the possible synergies?

Lewis: there are common roots going back to antiquity with a sort of mutual recognition. That gives an obvious basis for the present time. They are both threatened by the same forces. I know that in Israel there is tremendous good will to Iran.

¹⁸ Item.

«فضای واقعیت، فضای توهم»- گفتگوی رامین پرهام با پروفسور برنارد لوئیس

«ایران هنوز کمابیش ۲۰۰۰ کیلومتر مرز بی‌خدا در شمال با اتحاد جماهیر شوروی داشت. بریتانیا هنوز قدرت برتر در خلیج فارس بود و بر منابع نفتی جنوب غربی ایران فرمان می‌خوردند.... در سال‌های نهائی سلطنت قاجار چیزی نبود که یک ایرانی بتواند به آن بنازد. نظامی که رضاشاه از احمدشاه قاجار برگرفت آمیزه‌ای از ناتوانی سیاسی، بی‌قانونی، ستمگری و عیاشی بود.»
«ایران، برآمدن رضاخان»، به قلم سیروس غنی و ترجمه حسن خکامشاد انتشارات نیلوفر، چاپ سوم ۱۳۸۰. صفحات ۳۹۳ و ۴۲۵.

در «خاورمیانه: شرایط به وجود آوردن دمکراسی»، (۱) ژان خکریستف خ‌آدلر فرانسوی پروژه دمکراسی را در فرآیندی ترسیم می‌کند که در کم‌خو غیبش تمامی کشورها، در عمل، از مراحل زیر عبور کرده است: «قدرت مرکزی منسجم؛ داد و ستد تجاری و فرهنگی؛ سازماندهی این مبادلات در خچارچوبی از قوانین، دادگستری مستقل؛ برآمد طبقات متوسط با اراده درخواست و خدفاع از حقوق خود.» پس از برشمردن این مراحل که، تکرار می‌کنیم، «در عمل» و نه در «حرف»، لازمه وجودی و کاربرد خود را در فرآیندی که شاید به درستی بتوان آن را «انتورژنی دمکراسی» نام نهاد، در طول تاریخ به ویژه یکصد ساله گذشته به اثبات رسانده، چنین نتیجه‌گیری می‌کند: «... خ‌بنابراین، وجود آزادی‌های فردی و مکانیسم‌های کنترل است که، در سرزمینی که از خانسجام سیاسی و نظامی لازم برخوردار است، زمینه را برای زایش و بقای دمکراسی لیبرال آماده می‌کند.»

در نوشتاری دیگر و در حد امکان به گسترش این مطلب خواهیم پرداخت. در اینجا و پیش از ختم کلام این پیش‌درآمد صرفاً به یک نکته اشاره می‌کنیم: انتورژنی دمکراسی در ایران، با تمام کاستی‌هایش، در ۱۹۰۶ خ‌میلادی آغاز شد؛ در ۱۹۲۵ انسجام تازه‌ای به خود گرفت؛ در ۱۹۶۳ بستر رشد خ‌[انتورژنیک] خود را مستحکمتر و سازماندهی کرد؛ و در سقط جنین ۱۹۷۹ جای خود را به امام جمعه موقت تهران سپرد. نوزایش آن در گرو ریشه کن شدن خ‌این خ‌ننگ موقت است.

پرهام: از یکسو ما خاور دور را داریم که به سرعت مدرنیزه می‌خ‌شود و از خسوی دیگر باختر مدرن را (۲) در این میان هم سیاهچالی بنام «دنیای اسلام»....
پروفسور لوئیس: این مسئله بیش از پیش به یک نگرانی خ‌عمده خ‌مردمان خاورمیانه تبدیل می‌خ‌شود. مدت زمان طولانی است که این مردمان به خ‌پیشی جستن «وحشیان» مسیحی اروپا، که مدت‌ها مورد تنفرشان خ‌قرار داشتند، آگاهی یافته‌اند. هم‌اکنون نیز رفته‌رفته به این آگاهی می‌خ‌رسند که مردمانی که، تنها تا نیم قرن پیش، از آنها سده‌ها عقب بودند از خ‌ایشان خ‌(مسلمانان) پیشی می‌خ‌گیرند. نویسنده‌ای مصری، عبدالله ندین، در قرن نوزدهم میلادی خ‌از خود پرسید: «چه شده است که اروپا به پیش می‌خ‌رود و مسلمانان به پس؟» در پاسخ، با کنار گذاشتن دلایلی متعدد، قاطعانه خ‌می‌خ‌گوید خ‌که: خ‌گرچه مغرب-زمین از ما [مسلمانان] پیشی جسته است، هندوستان و چین خ‌همچنان از ما بسیار عقب‌ترند و دنیای اسلام کماکان در رأس مشرق‌زمین قرار خ‌دارد. یک چنین چیزی دیگر صحت ندارد. این را نیز به خاطر می‌خ‌آورم که زمانی خ‌با یک استاد از اهالی سوریه صحبتی داشتم و او به این نکته اشاره می‌خ‌کرد که

در حال حاضر بیش از ۲۵۰ دانشگاه در دنیای عرب وجود دارد....
پرهام: به نظرم این تعداد چندان نباشد....

پروفسور لوئیس: خیر! تعداد قابل توجهی است! تقریباً هر یک خاز خاین دانشگاه‌ها یک دانشکده مهندسی دارد. رویهم رفته، آنها صدها هزار مهندس بیرون می‌دهند.

با این وجود هر گاه یک حکومت عرب می‌خواهد پروژه‌های واقعاً پیچیده خبه مرحله اجراء درآورد مجبور می‌خ‌شود تا به پیمانکاران خارجی روی آورد. خ‌در گذشته، روال بر این بود که از اروپا و آمریکا پیمانکار می‌خ‌آوردند. خ‌امروزه، آنها را از کره وارد می‌خ‌کنند! و کره کشوری است که تا همین ۵۰ سال خ‌پیش نیم هزاره از دنیای عرب مسلمان عقب بود! کره‌خ‌ای‌ها ۵۰ سال خ‌پیش خ‌تازه داشتند خود را از یوغ مالکین بزرگ و از سلطه استعمار رها می‌خ‌ساختند. در تنها نیم قرن، کره‌خ‌ای‌ها خود را به پای دنیای مدرن غرب رسانده‌خ‌اند و خ‌سالیان نوری از خاورمیانه اسلامی پیشی گرفته‌خ‌اند و این واقعیتی است که پرستی در دناک را برمی‌خ‌انگیزد.

پرهام: به عقیده من نوعی عدم تعادل در سطح جهانی وجود دارد. بدین معنی که در میان غرب مدرن شده و شرق به سرعت مدرن شونده ما خ‌«چیزی» خ‌را داریم که در کمترین بیان در برابر این روند سنگین مدرن شوندگی خ‌مقاومت می‌خورزد. یک چنین عدم تعادلی به راستی برای چه مدت می‌خ‌تواند همچنان ادامه یابد؟

پروفسور لوئیس: نمی‌خ‌دانم! من تاریخدان خ‌ام. من با گذشته سر و کار دارم نه با آینده! از دیدگاه عقلانی آنچه را شما می‌خ‌توانید از یک تاریخدان بپرسید، نه پیش بینی آینده، که طرح آلترناتیو است. بدین معنی که آینده‌خ‌های خ‌ممکن کدامند؟ اوضاع و احوال به چه سو ممکن است کشیده شود؟ از دیدگاه من، در چنین شرایطی اساساً دو آلترناتیو وجود دارد. این هر دو نمایندگان خود را در سرتاسر خاورمیانه دارا هستند. پر واضح است که بحران خ‌اسلام خ‌از تأثیرات غرب سرچشمه می‌گیرد. فکر نمی‌خ‌کنم کسی بتواند منکر این خ‌موضوع بشود.

بگذارید این نکته را طور دیگری بیان کنم. مسلمانان به بحران خ‌خودآگاه نمی‌خ‌شدند و به هیچیک از کاستی‌خ‌های خود پی نمی‌خ‌بردند اگر مقایسه با غرب در کار نمی‌خ‌بود. توجه داشته باشید که انسان‌خ‌ها می‌خ‌توانند به خ‌راحتی خ‌با بسیاری از کمبودها بسازند به شرطی که آگاهی از کاستی‌خ‌ها در میان خ‌نباشد. حال، می‌خ‌بایست پرسید که این چه بود که دید آنها را نسبت خ‌به خ‌مسائل دگرگون کرد. پاسخ در ارتباطات مدرن (Modern Communication) خ‌خلاصه می‌خ‌شود. در گذشته مردم عامه اصولاً آگاهی به مسائل خ‌نداشتند. خ‌امروزه، وضعیت برگونه دیگری است. آنها دیگر می‌خ‌دانند و به چشم خود می‌خ‌بینند خ‌که جوامع‌خ‌شان ورشکسته است و این هم در مقایسه با مغرب زمین صادق است و هم با دیگر نقاط دنیا. خواهید گفت، استعمار به یقین عامل مهمی بوده خ‌است. ولی مقایسه کنید. دو مستعمره متفاوت را با هم مقایسه کنید.

عدن [جمهوری یمن] از مستعمرات پادشاهی انگلستان بود، به همان میزان که سنگاپور و هنگ‌خ‌کنگ. حال، نگاهی بیاندازید... وضعیت امروزی عدن از خ‌یک طرف و سنگاپور و هنگ‌خ‌کنگ از طرف دیگر، با همان تجربه خ‌استعماری خ‌تحت همان قدرت استعماری. گویاتر از این نمونه هند است. خ‌سلطه خ‌استعماری امپراطوری انگلستان در هند در سال ۱۹۴۷ به پایان رسید. در آن خ‌زمان، هندوستان به دو کشور هند (جمهوری سکولار) و پاکستان (جمهوری خ‌اسلامی)، تقسیم شد. این هر دو تجربه تاریخی یکسانی دارند: همان قدرت خ‌استعماری، همان سلطه و همان دیوانسالاری استعماری و حتی همان شرایط خ‌قومی خ‌و فرهنگی و تجربیات تاریخی پیش از استعمار! حال نگاه کنید روند تکاملی و

توسعه این دو کشور در این ۵۰ سال اخیر چگونه بوده است! به طور کلی، گفتگوهای بیشماری در این زمینه در بین مسلمانان در خجریان بوده است. تا آنجا که من می‌دانم، این گفتگوها از ترکیه شروع شد. خبه خیک دلیل ساده و آن این که ترکیه کشوری است در همجواری مستقیم خبا اروپا (غرب) و نخستین شکست مدرن را از اروپائیان متحمل شد. پیش از آن، خاز دست دادن اسپانیا تأثیر اندکی در قلب دنیای اسلام خداشت خو خرویدادی حاشیه‌خ‌ای به حساب می‌خ‌آمد.

شکست «ترکان شکست‌خ‌ناپذیر» به «خانه» نزدیکتر بود و بر قدرت برتر خ‌آن زمان دنیای اسلام تأثیر خ‌داشت. بدین‌خ‌ترتیب، مسلمانان به خ‌نوعی خ‌آگاهی دست یافتند و باب بحث از ۳۰۰ سال پیش گشوده شد. [گفتگو] خ‌نخست خ‌از سرآمدان سیاسی و لشکری ترکیه شروع می‌خ‌شود. رفته‌خ‌رفته به دیگر خ‌لایه‌خ‌های اجتماعی نفوذ می‌خ‌کند و از آنجا به سایر کشورهای منطقه. به طور خ‌کلی، خ‌دو نگرش به این پرسش وجود دارد. از یک طرف آنهایی را دارید که می‌خ‌گویند ما از دنیای مدرن عقب افتاده‌خ‌ایم و نوشدارو، مدرنیزاسیون است. این همان خ‌خطی است که آناتورک در ترکیه و دیگر رفرمیست‌خ‌ها در کشورهای منطقه خ‌دنبال کرده‌خ‌اند. نگرش دیگر، درست نقطه مقابل نگرش نخست است. خ‌اینها خ‌(پيروان نگرش دوم) می‌خ‌گویند که شرایط بد ما بدین دلیل است که ما خ‌از خ‌کفار (Infidels) تقلید کرده‌خ‌ایم و سنت‌خ‌های راستین خود را به فراموشی سپرده‌خ‌ایم و مذهبی را که از خداوند به ما رسیده بود رها کرده، به جای خ‌آن خ‌قواند، رسومات و راه کارهای خارجی را جایگزین کرده‌خ‌ایم. از دیدگاه این خ‌نگرش، نوشدارو همانا اسلامیزاسیون و یا اسلامیزاسیون دوباره است. این دو خ‌نگرش، دو نحوه برخورد کلی با پرسش بنیادین را تشکیل می‌خ‌دهد. پر واضح است خ‌که تعداد زیادی زیر مجموعه‌خ‌های فکری در هر یک از این دو نگرش وجود دارد و گونه‌خ‌های فی‌خ‌مابین و مصالحه‌خ‌ای نیز به وجود آمده است. این دسته خ‌از گونه‌خ‌های فکری، انتخابی مشخص بین مدرنیزاسیون و ضد مدرنیزاسیون ارائه نمی‌خ‌دهد چرا که بسیاری از مدرنیست‌خ‌ها رنگی مذهبی دارند و خ‌بسیاری خ‌از اسلامیست‌خ‌ها جزئی مدرنیست در خود دارند. ولی، کاملاً روشن است که خ‌وجه مشخصه هر کدام کاملاً متفاوت و ضد و نقیض است. خ‌اخیراً، خ‌نشانه‌خ‌هایی موجود است که، برای نخستین‌خ‌بار، یک آگاهی در سطح وسیع در اقصی خ‌نقاط دنیای اسلام به وجود آمده که امور به طرز بسیار بدی رو به وخامت خ‌می گذارد. شما حتماً آخرین گزارش کمیته‌خ‌ای متشکل از روشنفکران خ‌عرب خ‌را دیده‌خ‌اید....

پرهام: «گزارش توسعه انسانی در دنیای عرب» از مجموع گزارشات خ‌سازمان برنامه‌خ‌ریزی و توسعه سازمان ملل متحد (UNDP)؛ (۳) پروفیسور لوئیس: همین‌طور است. این گزارش نمونه قابل ملاحظه‌خ‌ای است خ‌از تحلیل از خود و نقد از خود؛ از همان آگاهی رو به گسترش خ‌که خ‌پیشتر سخن‌خ‌اش بود: آگاهی از چرخش خطرناکی که روند امور در دنیای خ‌اسلام خ‌به خود گرفته است. به طور طبیعی و نه فقط در میان مردمان خ‌اورمیانه خ‌بلکه انسان‌خ‌ها به طور کلی تمایل به این دارند که دیگران را برای کمبودهای خ‌خ‌ خود مورد سرزنش قرار دهند. ولی، چنین تمایل طبیعی‌خ‌ای، آنگاه که خ‌از خ‌کنترل خارج شود، بس خطرناک خواهد شد. در این گزارش، برای نخستین‌خ‌بار، خ‌سخن از انتقاد از خود است. یکی از تمایلات رایج ملامت کردن «امپریالیزم» و خ‌یا «استعمار» و یا از این قبیل است. در این زمینه لازم است که توضیحاتی خ‌را بدهم. منظور از «امپریالیزم» چیست؟ اگر «شما بر ما حکم خ‌برانید»، خ‌این می‌خ‌شود «امپریالیزم». ولی اگر «ما بر شما حکم برانیم»، این خ‌هیچ خ‌ایرادی ندارد! آنگاه که مسلمانان پرتغال و اسپانیا و جنوب ایتالیا را زیر سلطه خ‌خ‌ خود درآوردند و جنوب فرانسه را مورد یورش قرار دادند، این هیچ ایرادی نداشت

و «امپریالیزم» نبود. آنگاه که ترکان آناتولی، آسیای صغیر و قسطنطنیه خرا به زیر سلطه خود آورده و وین را محاصره کردند، این «امپریالیزم» نبود. خاین حتی کار خوبی هم بود! ولی وقتی اروپائیان ضد حمله کردند و آنان خرا ختا سرزمین اصلی‌شان دنبال کرده و عقب راندند، این می‌خشود «امپریالیزم». زندگی به این سادگی‌ها هم نیست! اگر لفظ «امپریالیزم» را خبه خسلطه مستقیم خلاصه کنید. ناظر پدیده‌های عجیب و غریبی خواهید بود. به عنوان مثال، در دنیای عرب خاوری، چرا که دنیای عرب خباختری خمورد متفاوتی است، سلطه استعماری پس از جنگ جهانی اول خو خشکست‌خنهائی امپراطوری عثمانی و تقسیم سرزمین‌های آن بین متفقین پیروزمند، انگلستان و فرانسه، شروع شد. این سلطه پس از جنگ جهانی دوم نیز، با به خاستقلال رسیدن این کشورها و بیرون رفتن فرانسوی‌ها و انگلیسی‌ها، خخاتمه خیافت. بنابراین، تمام دوره سلطه استعماری در بخش خاوری دنیای خعرب خچیزی حدود یکربع قرن بیش نبود....

پرهام: یعنی دورانی نسبتاً کوتاه.

پروفیسور لوئیس: همینطور است. «آنچه به خطا رفت (۴) پیش از خآمدن خآنها [اروپائیان] شروع شده بود و پس از رفتن‌شان با شتابی هر چه بیشتر خادامه یافت. بنابراین استعمار و امپریالیزم توضیح کافی‌خای نیست. با وجود آن خکه امپریالیست‌ها کارهای زشتی را مرتکب شدند، کارهای خوبی را خنیز، خنظیر ساختن مدارس، دانشگاه‌ها و زیر- ساخت‌ها، از پیش بردند. هیچکس نمی‌ختواند غرب را به کلی تبرئه کند. ولی آنچه به خطا رفت «صرفاً زانده سلطه امپریالیستی و استعماری نبود، چرا که دیوانسالاری خامپریالیستی معمولاً خیلی محتاط و محافظه کار بود. شوق و حرارت غربی- کنندگان خدر خاورمیانه، نظیر سلطان‌های عثمانی سلیم سوم و محمود دوم و خمحمدعلی پاشا در مصر و حاکمان گوناگون ایران را نمی‌خبایست از یاد برد. این خحاکمان و سلاطین کاملاً مستقل بودند و راه و روش و فنون غربی را به خسرزمین‌های خود آوردند. از دیدگاه من، در اینجا بود که فاجعه‌خای ر داد....

پرهام: در روند و شتاب قضیه...؟

پروفیسور لوئیس: هم در شتاب و هم در روش. تأثیرات این روند به دو گونه بود. از یک طرف، قدرت حاکم را به طرز گسترده‌خای افزایش داد. ببینید، خدر حکومت‌های سنتی اسلامی حاکم اصولاً تصمیم گیرنده نهائی خاست. خحکومت سنتی در کشورهای اسلامی اقتدارگرا هست، ولی مستبدانه خو خدیکتاتوری نیست. چرا که همواره مشورت وجود دارد. این نکته قاطعانه در خاسلام خذکر شده است که حاکم تحت لوای قانون عمل می‌خکند و نه بالاتر از آن. خقوانین شرع همانقدر برای حاکم لازم الاجراست که برای فرو خدست‌ترین خبردگانش. در خود قانون هم محدودیت‌خهائی برای قدرت حاکم وجود دارد، آنچه را که حاکم می‌ختواند و یا نمی‌ختواند حکم کند. از طرف دیگر، ترمزهای خقانونی خو سنتی دیگری هم در سطوح و اجزاء مختلف اجتماعی خبرای خحکومت اقتدارگرایانه سلطان و یا شاه وجود داشت. در این زمینه، شما خطبقات مختلف نظیر تجار و بازاری‌های شهری را دارید و یا خملاکین خروستائی، دیوانسالاری کشوری و لشکری، نهادهای مذهبی و غیره.... این نوع خنظام، دمکراسی به معنی غربی کلمه نیست، ولی دیکتاتوری و یا استبداد نیز نیست. محدودیتی است بر حیطة اختیارات حاکم.

این نوع نظام، اقتدارگرا و بر محور تصمیم‌گیر نهائی یعنی حاکم است اما خبا یک جزء بسیار مهم که همان مشورت و رضایت باشد. همانطور که خمی‌خدانید، در سنت سیاسی اسلام مشورت و این فکر که شما تحت فرمان قانون خهستید، از اهمیت بسزائی برخوردار است. قرآن می‌خگوید: «فرمانبردار حاکمانت باش. « ولی از پیامبر این حدیث را نقل می‌کنند که می‌خگوید: «فرمانبرداری از گناه

جایز نیست.» آنگاه که حاکم فرمانی آکنده از گناه صادر می‌خکند، تکلیفی خدر فرمانبرداری وجود ندارد. در چنین مواردی تکلیف بر نافرمانی است. خحدیث دیگری می‌خگوید: «فرمانبرداری از مخلوق در تقابل با خالق جایز نیست.» پس، شما به نوعی مفهوم حکومت محدود تحت لوای قانون را در اینجا دارید. ملاک این گفته را شما در ۱۷۸۶ هم داشتید. در آن سال، سه سال پیش خاز انقلاب فرانسه، سفیر آن کشور در خاستانبول، خآقائیی خبه خنام Le Comte de Choiseul-Gouffier در نامه‌خای خطاب به اربابان خویش خدر پاریس در توضیح روند کند پیشرفت امور چنین می‌خگوید: «اینجا خفرانسه نیست که پادشاه ارباب باشد و هر آنچه دلش خواست انجام دهد. در خاینجا، سلطان می‌خبایست که مشورت کند، با صاحب‌خمنصبان کنونی و حتی پیشین، خبا افراد صاحب نام و غیره...» آقای سفیر در نامه خود به همان خنظام خمشورتی اشاره داشت. آن اتفاقی که با مدرنیزاسیون افتاد این بود که به حاکم بسیار بیش از آنچه در گذشته در حیطة اختیارات خود داشت، خقدرت خداد. مدرنیزاسیون حاکم را از طریق ارتباط تلگرافی در خرابطه خمستقیم خبا فرمانداران و لشکریان خود قرار داد.

از این پس حاکم می‌ختوانست نیروهای خود را از طریق خط آهن و خیا خوسایل نقلیه مدرن به این سو و آن سو بسیج کند.

پرهام:.... به عبارت دیگر حاکم می‌ختوانست مشاوران پیشین خود را دور بزند. پروفیسور لونیس: همینطور است و نه فقط این، بلکه همزمان قدرت‌خهای خمیانه پیشین یا بسیار ضعیف شدند و یا به کلی از میان برداشته شدند. خاجزاء مستقل جامعه از میان رفتند و یا به طور جدی تحت کنترل حکومت درآمدند و این روند [تمرکز قدرت] هر روز بدتر و بدتر می‌خشود. شما خکشورهای کوچکی را دارید که در آن هر دیکتاتور ناچیزی قدرت‌خاش به خمراتب خاز سلیمان و یا هارون‌خالرشید و یا نادرشاه بیشتر است! همانطور که گفتیم، خاین از تأثیرات بد فرآیند مدرنیزاسیون بود که قدرت حاکم را متمرکز و خمستحکم کرد و قدرت‌خهای محدود کننده را از میان برد. بدین‌خترتیب، برای خنخستین‌خبار در تاریخ اسلام، به یک نوع استبداد و دیکتاتوری واقعی می‌خرسیم، چیزی خکه پیش از آن وجود نداشت. پس، سرزنش کردن غرب تا حدودی جایز است خولی نه کاملاً. چرا که این تأثیر منفی زائیده امپریالیزم نبود. این خخود خحاکمان این کشورها بودند که با انتخاب آزاد خود، در الگوبرداری از غرب، این خبدی را به ارمغان آوردند. نکته مهم این است.

پرهام: منظور شما نوعی زیان جنبی (Collateral Damage) است ناشی خاز فرآیندی گریز ناپذیر؟

پروفیسور لونیس: بله!

پرهام: چرا که اصلاحات ارضی و توزیع قدرت در میان روستائیان خفرایندی ناگزیر بود....

پروفیسور لونیس: ولی قدرت را به روستائیان ندادند! قدرت را به خحکومت مرکزی دادند! یک افسر دریائی انگلیسی بود بنام Slate که در قرن خنوزدهم به اقصی نقاط خاورمیانه سفر کرده بود. او وابسته نظامی در خنزد خنیروی دریائی عثمانی بود با لقب «مشاور پاشا!» در میان خاطرات خانبوه خخود، Slate از جمله از «اشرافیت نو» می‌خنویسد. چرا که در آن زمان خ«اشرافیت قدیم» وجود داشت که از املاک خود امرار معاش می‌خکرد. اقتدار آنان خنه خاز سلطان که ناشی از احترام سنتی بود که از آن بهره‌خمند بودند. Slate خمی‌خگوید که «اشرافیت قدیم» رفته‌خرفته از میان می‌خرود و جای خود را به خ«اشرافیت جدید» می‌خدهد که در خدمت حکومت قرار دارد. این «اشرافیت خجدید» خاز صاحب منصبان لشکری و کشوری تشکیل می‌خشد که قدرت سلطان را خاعمال می‌خکردند. در یک بیان بسیار گویا، این افسر انگلیسی مسئله را چنین خطرح

می‌خکند که: «اشرافیت قدیم نان ملک‌خاش را می‌خخورد؛ اشرافیت جدید، خملک‌خاش حکومت است!»

پس، سرزنش کردن غرب قدری نامنصفانه است. وقتی «غربی شدن» را خنقد می‌کنند، تا حدود زیادی نقدشان بجاست.

نکته دیگری را که می‌خبایست به خاطر سپرد، نوع استعمار است. در خاینجا صحبت ما از استعمار، نوع هیتلری و یا استالینی نیست. همه ما برای خگانندی و مبارزه او برای استقلال هندوستان احترام زیادی قائل‌خایم. اما خفراموش نکنید که گاندی در برابر یک قدرت استعماری دمکراتیک مبارزه می‌خکرد. خدر مقابل یک هیتلر و یا یک استالین و یا حتی یک صدام حسین، گاندی خیک هفته هم دوام نمی‌خآورد! این نکته مهم را از یاد نبرید.

پرهام: «Identity» و «Alterity» در آنچنان تناسبی قرار دارند که آن که را خکه «من» هستم «دیگری» هم در تحریف آن دخیل است.

پروفسور لوئیس: همینطور است. اتهام دیگری نیز هر از چند خگاه خشنیده می‌خشود و آن «عروسک» و یا «بازیچه» و یا «نوکر» غرب بودن است. خاستعمار از نوع قدیم‌خاش دیگر وجود ندارد. این نوع استعمار به طرز خقاطعانه‌خای خبا فروپاشی بساط حکومت اتحاد شوروی، آخرین نمونه از استعمار خکلاسیک امپریالیزم اروپائی که بر حیطه جغرافیائی عظیمی حکم می‌خرانند خو خمردمان بیشماری را به زیر سلطه خود می‌خآورد، به پایان رسید. توجه خداشته‌خباشید که در تمامی این دوران، با وجود آن که امپریالیزم و یا استعمار خشوروی بسیار بیش از همتای محافظه‌خکار غربی خود، به اسلام تاخت و نسبت به آن ضدیت ورزید، دنیای اسلام بسیار محتاطانه از توجه به این موضوع و خنقد امپریالیزم شوروی خودداری کرد!

حال بازگردیم به آنچه که در آغاز این پاسخ به آن اشاره کردم. ختعداد بیشماری از مسلمانان، حکمرانان «خودی» و مستبد خود را «نوکر» غرب می‌خپندارند و منظور از «غرب» در اینجا بیش از پیش همانا خیالات خمتحده آمریکا است چرا که مابقی اهمیت چندانی دیگر ندارد. نمونه کلاسیک این نوع اتهام شاه ایران بود که [مخالفتش] او را «دست‌خنشانده غرب» می‌خخواندند. نیم نگاهی به دوران پس از شاه و آنچه نصیب ایرانیان شده است، خبیاندازید تا واقعیت بهتر دستگیرتان شود!

از نقطه نظر طرز نگرش نسبت به ایالات متحده آمریکا، مردمان خاورمیانه را می‌ختوان به سه گروه تقسیم کرد. گروه نخست آنهائی هستند که خرژیم‌خهایشان به شدت ضد آمریکائی‌خاند و در نتیجه مردمانشان به شدت هوادار خآمریکایند. نمونه‌خهای بارز این گروه یکی ایران است و تا حدود زیادی عراق. گروه خدوم کشورهائی را شامل می‌خشود که حکومت‌خهایشان رسماً هواداران آمریکایند خو مردمانشان واکنش‌خهای به شدت ضد آمریکائی دارند. در این خگروه، خشما کشورهائی مثل مصر و عربستان سعودی را دارید. گروه سوم، شامل خکشورهائی است که هم مردمانشان و هم حکومت‌خهایشان از دوستان آمریکا خبه‌خشمار می‌خروند. در این گروه، اسرائیل و ترکیه را دارید که ویژگی هر دو خدمکراتیک بودن ساختار سیاسی - اجتماعی‌خشان است، حکومت‌خهائی که در آن خحکومت‌کنندگان، منتخبان آزاد حکومت شوندگان‌خاند و در نتیجه نماینده خمردم خبه‌خشمار می‌خروند. این دو، تنها کشورهای دمکراتیک خاورمیانه به شمار می‌خروند.

پرهام: از دیدگاه شما، تاریخ چگونه ایران را شکل داده است؟ (۵)

پروفسور لوئیس: مردمان به دو طریق از تاریخ تأثیر می‌خپذیرند. یکی خواقعیت است، دیگری دریافت و یا ادراک واقعیت. آنچه مردمان در می‌خیابند و یا درک می‌خکنند می‌تواند خیلی متفاوت با واقعیت باشد. یک واقعیت ختاریخی خواحد را می‌ختوان از طرق بسیار متفاوتی دید و نمایش داد. به نظر من نقشی را که ایران در تاریخ نه تنها خاورمیانه که جهان ایفاء کرده است، بسیار خحائز

اهمیت است.

موارد مشخصی موجود است که می‌توان در تصدیق این خ‌گفته‌ها خ‌خاطر نشان ساخت، نخست این که، در زمینه دین، بیشتر خ‌اورمیان‌ها باستان خ‌بت خ‌پرست بودند.

مردمان، خ‌دایان بیشماری را در قالب بت پرستش می‌خ‌کردند؛ خ‌بت‌خ‌هائی که برخی‌شان از شما چه پنهان، بس ناپاک و پلید نیز بودند! تنها خ‌دو خ‌گروه مردمی بودند که این [چندگانه پرستی] را کنار گذاردند: اسرائیل و ایران خ‌و دقیقاً به همین خاطر این دو بلافاصله به شناسائی و احترام متقابل خ‌روی آوردند. نگاهی به تورات بیان‌دازید. کتاب‌خ‌های تورات معمولاً با خ‌لطافت خ‌از حکمرانان سخن نمی‌خ‌گویند و این در حالی است که کوروش را همچون خ‌تبرک شده خدا تحسین می‌کند. حکومت کوروش نقش بسزائی در بازگشت یهودیان به سرزمین پدریشان ایفاء کرد. به عقیده من دلیل اصلی یک چنین خ‌اقدامی، همانا شناسائی و احترام متقابل دو قوم بود در دین‌خ‌باوری خ‌هممنوع خ‌و یکتا پرست، به دور از بت‌پرستی و تعدد خ‌دایان. شکل ایرانی این خ‌دین‌خ‌باوری یکنوع دوگانگی در خود دارد ولی ماهیتاً همان اصل خ‌بنیادین خ‌[یکتا پرستی] است. بین این دو قوم، شناسائی و احترام متقابل وجود دارد. یک نکته خ‌بسیار روشن است و آن این است که اگر شما یهودیت ماقبل و مابعد از خ‌هجرت خ‌را مقایسه کنید، نشانه‌خ‌های نفوذ ایرانی کاملاً مشهود است. این کار تقریباً به راحتی امکان‌خ‌پذیر است چرا که کتاب‌خ‌های تورات، چه پیش و چه پس خ‌از هجرت [یهودیان] موجود است. آنهائی که پس از هجرت نوشته شده‌اند خ‌به روشنی نشانه‌خ‌های نفوذ [اندیشه] ایرانی را بروز می‌خ‌دهند. هیچ‌گونه شکی در این زمینه وجود ندارد. شما مجموعه‌خ‌ای از افکار بنیادین ایرانی خ‌در خ‌دست دارید. این استدلال که مسیحیت نتیجه اثرگذاری [اندیشه] ایرانی بر خ‌اسرائیل است، کاملاً قابل دفاع است. مسیحیت از دل یهودیت بیرون می‌خ‌آید، هر چند با تفاوت‌خ‌هائی. برخی از این تفاوت‌خ‌ها را می‌توان در چارچوب اندیشه خ‌ایرانی شناسائی کرد. به عنوان مثال، کلیت فکر «حیات اخروی» و یا خ‌«پاداش خ‌و مکافات» و یا «وسوسه» ریشه‌خ‌های ایرانی دارند. تورات حتی کلمات ایرانی در خود دارد، مثل «Pardes» (۶).

بنابراین، در این تاریخ که در بدو پرسش از آن سخن رفت، عامل دینی خ‌عامل بسیار مهمی است. اسلام که آمد، طولی نکشید که ایرانیان خ‌اسلام خ‌ویژه خودشان را توسعه دادند. شرایط ایرانیان، از دیدگاه خ‌من، خ‌با خ‌شرایط انگلیسی‌خ‌ها از بسیاری نقاط قابل مقایسه است. به عنوان نمونه، خ‌به خ‌زبان نگاه کنید. رومی‌خ‌ها سلطه خود را بر تمامی اروپای غربی گسترده و خ‌زبان آنها در اشکال مشتق شده در اسپانیا، پرتغال، فرانسه و ایتالیا، ولی خ‌نه خ‌در انگلستان، همواره به بقای خود ادامه می‌خ‌دهد. در این زمینه، انگلیسی‌خ‌انگلو- ساکسون از بسیاری جهات به فارسی شباهت دارد. زبان فارسی، با خ‌حفظ ساختار بنیادین ایرانی، در خود بسیاری کلمات عربی را جا داده است. خ‌در زبان انگلیسی، به بسیاری کلمات لاتین برمی‌خورید، ولی زبان، در خ‌کلیت خ‌اش، ساختار بنیادین آنگلو- ساکسون خود را حفظ کرده است. از دیدگاه دینی هم شباهت‌خ‌های زیادی وجود دارد. انگلیسی‌خ‌ها خیلی زود به مسیحیت خ‌گرویدند، ولی آنها نیز مسیحیت ویژه خودشان را توسعه دادند. اثرگذاری خ‌فرهنگی ایران بر ترکان، چه غربی و چه شرقی و در جنوب، بر شبهه خ‌جزیره خ‌«هندو- پاک»، نیز بسیار ژرف بوده است. به ترتیب تاریخی، فارسی، پس از عربی، زبان دوم اسلام است و در بسیاری از نقاط جهان، فارسی به ترتیب خ‌تاریخی، دوم است ولی از دیدگاه عملی اول است!

نکته حائز اهمیت دیگر، نقش شایان توجه و سهم هنگفت ایران خ‌در خ‌مقوله ارتباطات است. ایرانیان نخستین شبکه پیکی و ایستگاه‌های تقویتی را خ‌به

وجود آورده و توسعه دادند. بازدید کنندگان یونان باستان با تحسین از خابین شبکه‌ها یاد می‌کنند چرا که در آن زمان بی‌خمانند بودند. بدون شک، ایرانیان نخستین اقوامی بودند که رکاب را به سرزمین‌های خاورمیانه‌خای آوردند. این نوآوری یا نتیجه ابتکار خود ایرانیان بود و یا فراگرفته از اقوام خجلگه‌های [آسیائی] همجوار. به هر تقدیر در این شکی نیست که رکاب توسط ایرانیان به خاورمیانه آورده شد. نه یونانیان و نه رومیان و نه هیچ یک از دیگر تمدن‌های باستانی خاورمیانه به چنین فن‌آوری دست نیافته بود. حال خبه نتایج گوناگون به کارگیری رکاب نگاهی بیاندازید. وارد شدن خرکاب خبه صحنه جنگی از سوارکار ایرانی، تانک جنگی عهد باستان را ساخت! خنقطه اتکاء و تعادل ناشی از آن بسیاری از نوآوری‌های آن زمان را چه خدر خزمینه لشکری و چه پیکی و ارتباطی ممکن ساخت.

«رکاب» از برجسته‌ترین اختراعات تاریخ بشر است.

پرهام: به همان میزان که «چر»...

پروفسور لوئیس: دقیقاً! همانند «چر».

پرهام: قانون اسلامی شرع با جزئیاتی چند به چند و چون امورات مربوط به جنگ پرداخته، حتی انواع سلاح‌های مجاز را نیز تعیین می‌کند. (۷) آیا خدست یافتن و استفاده از سلاح هسته‌خای، که قاعدتاً توسط دین‌خسالاران تهران خبه دلایل عقیدتی منع شده، در چارچوب یک چنین نظام خعقیدتی خپراگماتیکی قابل تئوریزه کردن است؟

پروفسور لوئیس: ادبیات حقوقی اسلام گسترده است. مکتب‌های حقوقی اسلام متنوعند و اغلب در باب پرسشی واحد، احکام متفاوتی می‌دهند. از آنجا خکه جهاد یک تکلیف شرعی است، در تنظیم آن قانون شرع دخیل است. در ختمامی کتاب‌های شرع، حداقل یک فصل به چگونگی پیشبرد جنگ اختصاص دارد. خبه طور کلی، گرایش حقوقدانان شرع بر این است که در تنظیم آنچه که خمجاز است و آنچه که مجاز نیست به طور مشخص و دقیق مرزبندی خشود. خابین حقوقدانان کشتار همگانی را مجاز نمی‌شمارند، به عنوان مثال، در خبحث مربوط به محاصره، بسیاری از حقوقدانان شرع استفاده از منجنیق جنگی خرا منع می‌کنند. آنها عموماً بر علیه کشتار غیر جنگجویان، زنان، خردسالان خو سالخوردگان رأی می‌دهند. این رأی اکثریت است هر چند که ختفاوت‌های موجود است. حقوقدانان حنبلی، قائده اسلام وهابی، گرایشی خبه خمراتب بی‌خرحمانه‌تر دارند. خط‌فکری آنها ماهیتاً بر این پایه استوار است که خ«در جنگ نون و خرما پخش نمی‌کنند»، بدون آن که نگرانی خاصی خبرای خکشتار همگانی از خود نشان دهند. به عنوان مثال، آنها از جنگ خشمیمیائی، خاز استفاده از تیرهای زهرآلوده و از مسموم کردن منابع آب خآشامیدنی خصحبت می‌کنند. ولی، اکثریت قریب به اتفاق حقوقدانان اسلام این گونه پیشبرد امر جنگ را محکوم می‌کنند. امروزه، نقطه عطف پرسش‌های گوناگون، خمسئله انتحار است. ادبیات کلاسیک اسلامی با اکثریت قاطع بر علیه خودکشی است. انتحار گناه است، حرام است. هر کس دست به انتحار بزند. به لعنت خابدی دچار خواهد شد و در جهنم، مکافات چنین عملکردی تکرار ابدی عمل انتحار است. اگر کسی خود را دار بزند، تا ابد در حالت خفگی دائم به سر خواهد برد. ضدیت با خودکشی تا بدان حد است که مجاز شمردن حمله‌خای که محکوم به شکست باشد و سرانجامی جز مرگ حتمی نداشته باشد، با جدیت ختمام مورد تردید قرار گرفته است. حقوقدانان حنبلی این عملکرد خرا خمجاز برمی‌شمارند به شرط آن که در خدمت مسلمین و اسلام باشد.

اخیراً، از اواسط تا اواخر قرن بیستم، شما حقوقدانان وهابی را دارید که خیک قدم فراتر هم رفته، کشته شدن یک انسان به دست خودش را خهم خمجاز می‌خپندارند. پیش از آن، حقوقدانان اسلامی بر این امر متفق‌القول بودند که

یک مسلمان در راه عقیده خود مجاز است در جنگ تا حدودی به پیشواز مرگ برود، ولی تحت هیچ شرایطی این حق را ندارد که به دست خودش کشته شود. اگر من مسلمان می‌بودم و دست به خودکشی می‌خزدم، خیلی دلم می‌خواست بدانم که بالاخره آنچه در آخرت در انتظار من است، حوریان ابدی خاست خیا خود- انفجار ابدی! متأسفانه، بسیاری از این‌ها مذهب خود را خوب نمی‌شناختند. داستانی در این زمینه موجود است. آیا می‌دانید خ «حدیث قدسی» چیست؟

پرهام: خیر!

پروفسور لوئیس: «حدیث قدسی» از احادیثی است که در آن پیامبر خ گفته خداوند را مستقیماً بازگو می‌کند. یکی از این احادیث چنین می‌گوید. روزگاری مردی بود بسیار شجاع و از جنگجویان صادق راه اسلام یعنی جهاد. در جنگی، زخمی کاری بر او وارد آمد که در شفایش امیدی نبود. جنگجوی خ ما رفته‌رفته در مرگی دردناک و جانکاه فرو می‌خرفت. برای رهائی از خ درد آن زخم جانکاه، شمشیر خود را بر پیکر خود فرود آورد و جان از خویشتن بستاند. پس خداوند چنین گفت: «خادم ما بر ما برتری جسته است. پس او را خ راهی جهنم می‌کنیم و درهای بهشت را بر او می‌بندیم.» بنابراین، حتی خاز خ نقطه نظر اسلامی شما با مقدار زیادی تحریف و سوء تعبیر در این زمینه برخوردار می‌کنید.

پرهام: حدیثی که به پیامبر نسبت داده می‌شود می‌گوید: «فرمان بردن خ در گناه مجاز نیست.» «تکلیف فرمانبری» جای خود را به «تکلیف خ نافرمانی» می‌دهد. اگر استراتژی نافرمانی مدنی و مبارزه به دور از خشونت در خ ایران پیروز شود و نظام بسته استبداد مذهبی را به زیر کشد، آیا به عقیده شما خ یک چنین رویدادی پیشینه خارق‌العاده‌خ ای نه تنها در خاورمیانه بلکه در خ تمامی دنیای اسلام به جای خواهد گذاشت؟

پروفسور لوئیس: کاملاً همین‌طور است و تا آنجا که من می‌دانم، در خ ایران چنین کاری ممکن است. نیازی به یک لشکرکشی نیست. مردم ایران خود خاز پس این مهم برخواهند آمد، با اندکی کمک و قوت قلب، آیا درست فکر می‌کنم که اکثریت قاطع مردم ایران بر علیه رژیم کنونی خاند؟

پرهام: همین‌طور است. استاد لوئیس، پرسش آخر من در ارتباط با خ آینده مناسبات ایران آزاد و اسرائیل است. شما قابلیت‌های آینده این خ مناسبات خرا چگونه می‌بینید و سینرژی‌های ممکن در این زمینه کدام‌ها هستند؟

پروفسور لوئیس: ریشه‌های مشترکی وجود دارد که قدمت‌شان به عهد خ باستان برمی‌خورد در عین حال که شناسائی و احترام متقابل نیز هست. پر خ واضح است که چنین گذشته‌خ می‌تواند اساس روابط آینده قرار گیرد. هر دو کشور در تهدید دشمنان مشترکی قرار دارند. می‌دانم که در اسرائیل اراده انبوه خ و مثبتی نسبت به ایران وجود دارد.

پرهام: سپاسگزارم.

پرنیستون، ۲۹ اکتبر ۲۰۰۳

ترجمه از متن انگلیسی، رامین پرهام، مدیر مسئول انجمن خدمکراسی خ برای ایران، واشنگتن دی سی، ایالات متحده آمریکا.

web: www.iraninstitutefordemocracy.org

mail: ramini@iraninstitutefordemocracy.org

مراجع:

۱- Le figaro, 02 Janvier 2004.

۲- The Crisis of Islam, by B.Lewis

Modern Library Edition, NY 2003 page 4
Arab Human Development Report 2003, www.undp.org–۳
What went wrong, by B. Lewis –۴
Oxford University Press, NY 2002.
The Revolt of Islam, by B.